

УДК 343

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2023.3>**Д. О. Колодін***кандидат юридичних наук, доцент,
декан факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»***К. В. Агапова***кандидат юридичних наук, доцент,
заступниця декану факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ТА МОРАЛЬНОСТІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливим елементом протидії злочинності є належний кримінально-правовий аналіз поведінки особи, в основі якого є встановлені ознаки кримінального правопорушення, закріплення відповідної норми та встановлення відповідності цих ознак складу злочину. В даному питанні важливу роль відіграє правове закріплення, належне правове регулювання кримінального правопорушення та подальша практична діяльність відповідних органів щодо розслідування та встановлення всіх ознак злочину.

З моменту свого прийняття Кримінальний кодекс України, що закріпив окремий розділ за злочини проти громадської безпеки та моральності, зазнав чимало змін. Водночас, зміни, внесені до цього розділу, були більш технічними, ніж ідейними. Тому, справедливо зазначити, що суть кримінально-правової охорони громадського порядку та моральності не зазнала суттєвих змін, а тому важливо продовжувати дослідження для пошуку ефективних шляхів його удосконалення з урахуванням досвіду європейських та зарубіжних країн, сучасних тенденцій та викликів у цій сфері.

Перш ніж проаналізувати міжнародно-правовий досвід щодо регулювання кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності, зазначимо їх перелік та особливості згідно з Кримінальним кодексом України.

КК України своїм завданням визначає правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням. Отже, громадський порядок віднесено до одного із найбільш важливих об'єктів кримінально-правової охорони, що підкреслює необхідність його дослідження та встановлення [2, с. 23].

Так, до таких кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності, згідно з чинним КК України належать:

- наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого (ст. 297);
- незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини (ст. 298);
- знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду (ст. 298-1);
- жорстоке поводження з тваринами (ст. 299);
- ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію (ст. 300);
- ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів (ст. 301);
- одержання доступу до дитячої порнографії, її придбання, зберігання, ввезення, перевезення чи інше переміщення, виготовлення, збут і розповсюдження (ст. 301-1);
- проведення видовищного заходу сексуального характеру за участю неповнолітньої особи (ст. 301-2);
- створення або утримання місць розпусти і звідництва (ст. 302);
- сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією (ст. 303);
- втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність (ст. 304) [1].

КК України містить вичерпний перелік складів кримінальних правопорушень, що на думку законодавця повною мірою відображає посягання, що можуть завдавати шкоди основам моральності. Однак, наскільки вірною є така позиція, можна зрозуміти лише після здійснення порівняльно-правового аналізу із кримінальним законодавством зарубіжних країн.

На думку Денисова С.Ф., Заїки Д.Є. злочини проти громадського порядку є складною, соціально небезпечною категорією, що характеризується загальною тенденцією до зниження кількості зареєстрованих випадків, хоча і має відносно стабільні показники останніх років.

Таблиця 1

Правове регулювання кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності за законодавством зарубіжних країн

Країна	Правове регулювання
Молдова	Кримінальне законодавство Молдови не містить окремої структурної частини, де систематизовано усі суспільно небезпечні діяння, об'єктом яких є моральність, але захист суспільної моралі все-таки знаходить своє відображення в окремих положеннях статей, що закріплені у різних главах Особливої частини. Водночас охорона суспільної моральності у кримінальному законодавстві Молдови містить як традиційні для більшості країн норми (відповідальність за сутенерство, незаконні дії щодо порнографічних предметів, наругу над могилою тощо), так і не зовсім поширені (кровозмішування; одержання послуг дитячої проституції; жорстоке поводження з тваринами особою, яка відповідає за догляд, захист і добробут тварин, за дресирування або лікувальну ветеринарну допомогу; вандалізм; розпусні дії у формі ексгібіціонізму, схиляння до участі чи присутності на порнографічних виставах тощо) [9, с. 218].
Ізраїль	Визначена як окрема стаття кримінального кодексу. Так, цікавою є криміналізація в ст. 191 КК Ізраїлю бійки: «Той, хто незаконно бере участь у бійці в громадському місці, карається позбавленням волі терміном на один рік». Водночас досить загальною є норма ст. 198 КК Ізраїлю, що визначає відповідальність за будь-яке діяння, що може призвести до порушення громадського порядку та карається позбавленням волі на 3 роки. Суб'єктом хуліганських дій визначено особу, яка досягла 12 річного віку [6, с. 115].
Польща	Кримінальний закон Польщі закріплює злочини проти громадського порядку та моральності в розділі про злочини проти сексуальної волі та моральності й про злочини проти публічного порядку. Щодо порівняння розміру кримінальної відповідальності за хуліганство та участь у бійці можна зазначити, що кримінальна відповідальність за участь у бійці загалом обмежується тяжкістю спричиненої шкоди (наприклад, за КК Республіки Польща заподіяння тяжкої шкоди здоров'ю карається до 8 років позбавлення волі, а смерті – до 10 років) та застосуванням при цьому зброї (наприклад, за КК Республіки Польща застосування зброї тягне до 8 років позбавлення волі) [6, с. 115].
Нідерланди	У кримінальному законодавстві Голландії глава сьома та восьма встановлює відповідальність за злочини, що загрожують загальній безпеці людей і власності та злочини проти державної влади. За Кримінальним кодексом Нідерландів відповідальність за хуліганські дії охоплюється ст. 141-144 [3, с. 446].
Іспанія	Кримінальний кодекс Іспанії закріплює кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності у розділі двадцять другому: злочини проти громадського порядку. Обов'язковою ознакою таких дій є публічність, яка не є обов'язковою за законодавством України. Суб'єктом хуліганських дій визначено особу, яка досягла 12 річного віку [8, с. 256].
Франція	У кримінальному законі Франції встановлено відповідальність за групові порушення громадського порядку. Стаття 431-4 Кримінального Кодексу Франції встановлює караність за діяння, що не знайомі українському кримінальному законодавству, а саме, діяння особи, у якій відсутня зброя, що полягають в умисному продовження участі у зібранні після вимог суб'єкта владних повноважень припинити ці дії. Виділення як родового об'єкта – громадський спокій (Книга 4 – про злочини й провини проти націй, держави й громадського спокою, про посягання на державну владу, посягання на громадський спокій КК Франції) та державні й суспільні основи. Встановлення мінімального віку для притягнення до відповідальності за злочини проти громадського порядку та моральності характеризується також своїми особливостями. Наприклад, суб'єктом групового порушення громадського порядку у Франції 13 років [3, с. 446].
Литва	КК Литви в ст. 170 окремо захищає права неповнолітніх. За ст. 170 КК Литви караним вважається не поширення творів, а здійснення публічних заяв усно, письмово або з використанням засобів масової інформації, в яких знущаються, принижують, викликають ненависть чи спонукають до дискримінації. Передбачено такі способи скоєння злочину: здійснення заяв, спрямованих на знущання; здійснення заяв, спрямованих на приниження; здійснення заяв, спрямованих на ненависть; здійснення заяв, що спонукають до дискримінації. Більш широким, в порівнянні з Україною, є коло діянь, за заклики до яких передбачено покарання. Найявна відповідальності юридичної особи [7, с. 142].

Кримінологічна характеристика досліджуваної групи злочинів указує на необхідність вироблення та постійної модернізації заходів запобігання та протидії, найбільш ефективними серед яких є психологічний вплив на натовп, застосування сили шляхом його блокування, локалізації, фізичного розосередження, дезорганізаційні заходи через надання правдивої інформації у ЗМІ та соціальні мережі щодо дій організаторів,

виконавців, пособників та підбурювачів злочину, справжньої їх мети, схем фінансування їхньої діяльності, ведення картографічного обліку місць, у яких найбільш часто було вчинено хуліганство, кримінологічного обліку та прогнозування кримінальних правопорушень [4, с. 110].

Шаблістим В.В., Галемінім О.А. встановлено, що порушення громадського порядку, пов'язане з опором тому, хто припиняє хуліганські дії,

характерне майже для усіх країн пострадянського простору. Покаранням за нього, поряд із позбавленням волі, є штраф, громадські та виправні роботи, обмеження волі. Відмінності у родовому та безпосередньому об'єктах розглядуваного злочину полягають у несприйнятті суб'єктами формування кримінально-правової політики прогресивних надбань людства тих держав, в яких об'єктом хуліганства є громадська безпека [8, с. 141].

Комісаровим С.А. зауважено, що законодавство, яке регулює питання правопорушень проти публічного порядку в зарубіжних країнах, має свою специфіку, що зумовлено історичними та національними особливостями, політичним устроєм суспільства та багатьма іншими факторами. Водночас загальною характеристикою законодавства зарубіжних країн «сталої» та «молодої» демократії в питанні протидії проступкам проти публічного порядку є мета законодавця разом із систематизацією злочинних діянь, спрямованих на порушення публічного порядку, виокремити інші незначні проступки у цій сфері, надавши ознакам таких проступків детальної законодавчої регламентації. Перевагою є наявність чітких критеріїв, які дають можливість відокремити проступки проти публічного порядку від злочинних діянь. Натомість у державах, де стан забезпечення основоположних прав і свобод є незадовільним, правове регулювання проступків проти публічного порядку виявляє намір понад усе забезпечити інтереси держави. Як наслідок, порушення публічного порядку зазвичай набувають характеристики кримінально караних діянь [5, с. 155].

Тож, законодавство зарубіжних країн з одного боку має спільний погляд з Україною на окремі діяння, що порушують громадський порядок та моральність, однак є і суттєві відмінності. Вони полягають в тому, що низку злочинів віднесені до інших груп: злочинів проти життя та здоров'я, проти держави та нації тощо, а деякі з них, навпаки, – декриміналізовані (проституція чи утримання місць розпусти).

Аналіз головних відмінностей та розкриття змісту злочинів у зарубіжних країнах та Україні, дав змогу зрозуміти, який зарубіжний досвід варто запозичити, зокрема, – звернути увагу на регулювання наруги над могилою та жорстокого поводження з тваринами.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року №2341-III. zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text
2. Артюхова В. В. Про кримінально-правове поняття «громадський порядок». Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя ХНУВС (18 квіт. 2019 р., м. Харків). Харків: Харків. нац.

ун-т внутр. справ. 2019. С. 28–30. http://idpnan.org.ua/files/2021/artjuhova-v.v.-huliganstvo-kriminalno-pravove-ta-kriminologichne-piznannya_d.pdf

3. Байда А., Рудика В. Злочини проти громадського порядку та моральності в законодавстві України та країнах Європейського Союзу. Молодий вчений. Вип. 4. 2020. С. 445–448. <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/2086/2065>

4. Денисов С.Ф., Заїка Д.Є. Злочини проти громадського порядку: кримінологічна характеристика та питання запобігання Національною поліцією України. Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика. Вип. 1 (3). 2022. С. 99–115. <https://policeystika.dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2022/04/denisov-zaika.pdf>

5. Комісаров С.А. Зарубіжний досвід визначення проступків проти публічного порядку. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. Вип. 5. 2019. С. 151–156. https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/5_2019/28.pdf

6. Кришевич О.В. Міжнародно-порівняльний аспект кримінальної відповідальності за хуліганство. Кримінально-правові та кримінологічні засоби протидії злочинам проти громадської безпеки та публічного порядку. Харків. 2019. С. 114–117. https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/18_04_2019/pdf/53.pdf

7. Кузнецов В.В., Семчук Н.О., Чабанюк В.Д. Кримінально-правова охорона моральності неповнолітніх: порівняльно-правове дослідження: монографія. К.: ФОП Кандиба Т. П. 2017. 276 с. <https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/36513/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F%20%28%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0%29%D0%B5%D0%BC%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf>

8. Шаблістий В.В., Галемін О.А. Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором особам, наділим владними повноваженнями під час виконання службових обов'язків чи іншими громадянам, що припиняли хуліганські дії: монографія. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД. 2017. 164 с. <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/596/1/%D0%93%D0%B0%D0%BB%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84.pdf>

9. Шевчук А.В., Боднарчук О.М. Порівняльний аналіз кримінально-правової охорони моральності за законодавством України та Республіки Молдова. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Вип. 66. 21. С. 216–223. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/11/38.pdf>

Анотація

Колодін Д. О., Агапова К. В. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності: порівняльно-правове дослідження. – Стаття.

У статті проведено порівняльно-правове дослідження кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності. Зауважено, що забезпечення громадського порядку в Україні, особливо в умовах воєнного стану є важливим фактором нормальної життєдіяльності суспільства, водночас аналіз кримінологічних показників, нормативно-правового регулювання в різних країнах сприяє розробці ефективної методики запобігання злочинам та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій з даного питання.

Основою дослідження є моральні чесноти кожної людини, зважаючи на те, що майбутнє будь-якої

держави та суспільства залежить від моральних настроїв людей та кожної окремої людини.

На підставі проведення порівняльно-правового аналізу положень чинного кримінального законодавства України та зарубіжних країн (Молдова, Іспанія та інші європейські країни) розглянуто особливості кримінально-правової охорони моральності, зауважено на спільних та відмінних рисах у контексті наявності та побудови норм, досліджено їх структурні частини, зміст диспозицій, а також кваліфіковані види та покарання.

Підсумовано, що українське кримінальне законодавство у частині кримінально-правової охорони громадського порядку та моральності в цілому є досить ефективним, проте доречним було б оновлення законодавства щодо наруги над могилою, жорстокого поводження з тваринами тощо.

Зроблено висновок про те, що аналіз, адаптація та впровадження в Україні кращих іноземних практик, що мають на меті підвищити рівень забезпечення громадської безпеки, має як практичне значення, так і значення для розвитку вітчизняної науки.

Ключові слова: злочин, кримінальне правопорушення, громадський порядок, моральність, міжнародний досвід, запобігання злочинності.

Summary

Kolodin D. O., Aharova K. V. Criminal Offenses against Public Order and Morality: a Comparative-Legal Study. – Article.

The article provides a comparative legal study of criminal offenses against public order and morality.

It is remarked that the maintenance of public order in Ukraine, especially in the conditions of martial law, is an essential factor in the normal life of society, while the analysis of criminological indicators, regulatory and legal regulation in different countries contributes to the development of effective methods of crime prevention and the development of scientifically based recommendations on this issue.

The foundation of the study is the moral virtues of each person, taking into account the fact that the future of any state and society depends on the moral attitudes of people and each person.

Based on a comparative legal analysis of the provisions of the current criminal legislation of Ukraine and foreign countries (Moldova, Spain, and other European countries), the peculiarities of the criminal law protection of morality were considered, and common and distinctive features were noted in the context of the presence and construction of norms, their structural parts were studied, the content of dispositions, as well as qualified types and punishments.

It was concluded that the Ukrainian criminal legislation in terms of criminal law protection of public order and morality is generally quite effective, but it would be appropriate to update the legislation regarding desecration of the grave, cruelty to animals, etc.

It was finalized that the analysis, adaptation, and implementation of the best foreign practices in Ukraine, aimed at increasing the level of public safety, has both practical significance and significance for the development of domestic science.

Key words: crime, criminal offense, public order, morality, international experience, crime prevention.